

V průběhu července 1942 byl kárný pracovní tábor v Hodoníně u Kunštátu zlikvidován. Součtem všech měsíčních přírůstků od srpna 1940 do července 1942 lze konstatovat, že táborem prošlo za dobu jeho trvání 1271 příslušníků, z čehož bylo 158 Cikánů. Dne 31. července 1942 bylo eskortováno 90 příslušníků tábora do Brna a v Hodoníně u Kunštátu zůstalo jenom 7 Cikánů, kteří se tak stali prvními obyvateli cikánského tábora II.

Podle výnosu generálního velitele neuniformované protektorátní policie „o potírání cikánského zlořádu“ byl proveden ve dnech 1.—3. srpna 1942 soupis všech Cikánů, cikánských míšenců a osob potulujících se po cikánském způsobu, jehož účelem bylo mj. zjistit všechny muže, ženy a děti, kteří nebyli v pevné a užitečné práci nebo u nichž byly předpoklady pro uvalení preventivní policejní vazby.²³

Těmto cikánským rodinám byl odebrán veškerý jejich majetek, který byl odevzdán obcím jejich posledního pobytu do úschovy nebo rozprodán veřejnou dražbou. Jednotlivcům se ponechávaly jenom nejpotřebnější věci (šatstvo, prádlo, přikrývky, nádobí), pracovní nástroje a nářadí, jakož i příslušné množství potravin na dobu jejich přepravy do cikánských táborů.²⁴

Cikánské tábory byly zřízeny s platností od 1. srpna 1942 na místě bývalých kárných pracovních táborů.

Už od 2. srpna 1942, který byl v bezpečnostních oběžnících označován jako „Tag der Erfassung der Zigeuner“, začali proudit do Hodonína u Kunštátu jednotlivci i celé cikánské rodiny, přicházející na časově neomezenou dobu do tamního cikánského tábora. Ze vzdálenějších oblastí Moravy byli Cikáni soustřeďováni v donucovací pracovně v Brně, odkud je četnictvo transportovalo železnicí do Skalice nad Svit. nebo Nedvědice a odtud nákladními auty do Hodonína u Kunštátu. Četnické stanice ve Skalici nad Svit., Kunštátě, Olešnici a v Hodoníně u Kunštátu měly při průjezdech transportů postavit asistence, pro nedostatek četníků byly však transporty provázeny pouze motorizovanou četnickou hlídkou.²⁵

Během měsíce srpna r. 1942 bylo do cikánského tábora dopraveno 1214 osob, takže s dosavadními 7 obyvateli bylo v táboře nakupeno celkem 1221 vězňů. I když byli někteří na základě výnosů kriminálního oddělení policejního ředitelství v Brně propuštěni a několik jich zemřelo nebo uprchlo, přesto zůstalo k 31. srpnu 1942 v táboře 1053 vězňů, z toho 205 mužů, 287 žen, 89 chlapců ve věku od 10—18 let, 98 děvčat ve věku od 10—18 let a 374 dětí mladších 10 let.²⁶

Uvědomíme-li si, že tábor mohl umístit nejvýše 300 osob, pak příval cikánských rodin zdaleka překročil ubytovací kapacity. Nejnaléhavějším problémem se proto stalo ubytování přichozích vězňů. Pro nedostatek jiných možností musilo vedení tábora umístit nadbytečné vězně v zabavených kočovných vozech a ve stanech.²⁷

Toto ubytování mělo dočasný charakter, a proto bylo zapotřebí v nejbližších měsících postavit další obytné baráky a rozšířit příslušenství tábora.²⁸

Po těchto úpravách dostal cikánský tábor podobu, kterou nejlépe vystihuje přiložený situační plán. Jeho základnu tvořily barákové stavby bývalého kárného pra-

covního tábora (č. 1—16), k nimž byly postupně přistavovány nové obytné baráky (č. 17—19), izolační barák a příslušenství. Přístavbou se zvýšila ubytovací kapacita tábora, který mohl pojmut místo dosavadních 300 až 800 vězňů.²⁹

Stavební rozšíření tábora však nestačilo k ubytování všech vězňů, takže zpočátku více než dvě třetiny a později jedna třetina soustředěných vězňů přesahovala ubytovací možnosti. Situace se měnila teprve od ledna r. 1943, kdy se počet vězňů propouštěním, transportováním do Osvětimi, útky a úmrtími snížil natolik, že se přiblížil ubytovacím možnostem tábora.

Muži, ženy a děti byli do cikánského tábora dopravováni proto, aby bylo lze vyloučit Cikány a cikánské míšence „ze společnosti a vychovat je k práci, pořádku a kázni“. Proto platil pro všechny vězně bez rozdílu věku a pohlaví táborový řád, vydaný jednotným výnosem generálního velitele neuniformované protektorátní policie pro cikánské tábory v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu.³⁰

Podle tohoto řádu podrobovali se nově přicházející věžňové lékařské prohlídce, měla se provést jejich osobní očista a desinfekce oděvů a muži byli ostříhání dohola a ženy nakrátko. Teprve pak dostali muži předepsaný táborový oděv, kdežto ženám a dětem se ponechalo jejich vlastní oblečení; pouze ženám pracujícím mimo tábor byly přiděleny z táborového skladiště pracovní kalhoty.

Po lékařské prohlídce a ošacení rozdělili vězně do tří skupin: jednu tvořili muži starší 14 let, druhou ženy starší 14 let a třetí děti mladší 14 let. Každá z těchto skupin byla ubytována odděleně přímo v táboře. Jestliže byla pracoviště vzdálena více než 6 km od tábora, mohly být pracovní skupiny ubytovány mimo tábor přímo v blízkosti pracoviště.

Na ubikacích byl ustanoven vězeňský dohlížecí personál (velitelé světnic, velitelé baráků a dozorkyně nad dětmi), který odpovídal za kázeň, pořádek a čistotu. Personál byl osvobozen od hrubých prací a všichni věžňové se měli podrobovat jeho nařízením. Rekrutoval se z řad nepřiliš morálně kvalitních vězňů, kteří udržovali disciplínu časem i bitím a násilím. Pro výkon tělesných trestů byla určena dlouhá dřevěná lavice, na kterou byl trestaný přivázán a pak nelidsky zbit. Podle vyprávění hodonínských občanů věžňové celý jeden okraj této lavice z vytrpěné bolesti okousali.

Budíček začínal v táboře v letním období v 5.00 hodin, v zimním období v 6.00 hodin, o nedělích a svátcích vždy o hodinu později. Pouze děti do 10 let mohly spát o hodinu déle než dospělí. Po budíčku musili všichni věžňové rychle vstát, umýt se a ustlat pryčny.

Snídaně se vydávala nejprve práceschopným věžňům, aby se předešlo poruchám při jejich nástupu do práce. Teprve pak snídali i ostatní věžňové. Jídlo se připravovalo ve vlastní táborové kuchyni, kde podle rozkazu velitele tábora vypomáhaly ženy; k těžkým kuchyňským pracím se mohlo používat i mužů. Kromě těchto pomocníků byl vstup do táborové kuchyně každému jinému věžňovi zakázán.

Po snídani odcházely jednotlivé pracovní skupiny na stavbu dálnice, na práci do kamenolomů nebo na jiné těžké práce mimo tábor. Uvnitř tábora pak pracovali věžňové v táborových dílnách nebo při domácích pracích, ženských pracovních skupin se používalo při čištění tábora, praní prádla, dozoru nad dětmi a péči o nemocné.

Děti od 10—14 let pomáhaly pracovním skupinám pracujícím v táboře, zatím co mladší děti měla dozorkyně zaměstnávat drobnými pracovními úkoly a děti školního věku pak měla vyučovat asi jednu hodinu denně základům čtení, psaní a počítání.

Výdělek dosažený různými pracemi vězňů sloužil ke krytí nákladů na provoz tábora. V r. 1942 představoval tento výdělek sumu 950 105,40 K.

Pracovní doba trvala nejméně 10 hodin a byla přerušena jenom polední přestávkou, v níž se vydával oběd v táboře, vzdálenějším pracovním skupinám se strava dovažela přímo na jejich pracoviště.

Po návratu z práce dostali vězňové večeri, měli si dále očistit a opravit oděv a obuv a dodržovat nařízení, týkající se osobní hygieny.

Při vzájemném styku nesměli vězňové vyvolávat žádné hádky nebo rvačky. Byly zakázány karetní hry, hry o peníze a všechny další hry, které by poskytovaly záminku k výtržnostem. Bezvýjimečně se zakazovalo pití alkoholických nápojů a kouření povoloval velitel tábora jen jako zvláštní výhodu. Hovorovou řečí měla být v táboře němčina, cikánštinu táborový řád nepřipouštěl.

Velmi omezeno bylo spojení vězňů s vnějším světem. Návštěvy a opuštění tábora se zásadně zakazovalo. Pouze se souhlasem velitele tábora mohl vězeň jedenkrát měsíčně napsat 2 dopisy a přijmout 2 dopisy nebo 1 balík do 3 kg. Korespondence i zásilky podléhaly cenzuře a při zjištění závad byly ničeny, pokud neposkytly podnět k disciplinárnímu nebo trestnímu stíhání.

Večerka byla stanovena v létě na 21.00 hodin, v zimě na 20.00 hodin, děti do 10 let mohly jít spát o hodinu dříve. Po večerce se musila zhasnout všechna světla a každé porušení nočního klidu bylo trestné.

Provinění proti táborovému řádu se trestalo osobní důtkou, vynětím z výhod, přidělením k těžkým nebo nepříjemným pracím nebo vězením po práci do 30 dnů. Velitel tábora mohl dále navrhnout kriminálnímu oddělení policejního ředitelství v Brně uvalení policejní ochrany při dopadení uprchlých vězňů, při pokusu o útěk nebo napomáhání k útěku, při rušení nočního klidu a při nedodržování povinností. Tomuto kriminálnímu oddělení ohlašoval velitel tábora také všechny trestné činy vězňů, spáchané po příchodu do tábora.

Naproti tomu trestné činy spáchané vězni před jejich příchodem do tábora spadaly pod pravomoc říšských a protektorátních soudů.

Pokud nebyla nad táborem vyhlášena karanténa, eskortovala četnická stanice v Hodoníně provinilce k okresnímu soudu v Kunštátě nebo k soudům brněnským k výslechům, k hlavním přelíčením i k odpykávání trestů.

Podle staniční služební knihy uskutečnilo se z Hodonína u Kunštátu celkem 26 takových eskort, jimiž bylo předvedeno k okresnímu soudu v Kunštátu 61 vězňů a ke krajskému soudu a německému zemskému soudu v Brně 2 vězňové.³¹

Do Kunštátu se převážná většina vězňů (55 mužů a žen) eskortovala pěšky, takže musila vycházet z tábora už ve 4.00 hodiny nebo v 5.00 hodin. Vzdálenost do Kunštátu měřila totiž 12 km a vedla kopcovitým terénem, takže k jejímu překonání bylo zapotřebí při cestě tam i zpět 10 hodin chůze.³²

Pro dokreslení poměrů je příznačné, že s ženami bývaly do Kunštátu eskortovány i jejich děti. Proto se okresní soud obrátil na velitele tábora s požadavkem, aby při eskortách žen z výkonu jejich trestů „nebyly s nimi předváděny nebo dopravovány jejich děti starší 9 měsíců“.³³ To ovšem jinak znamenalo, že mladší děti byly s matkami eskortovány do Kunštátu i nadále.

Počet uvězněných mužů, žen i dětí a tím i celkový počet vězňů v táboře procházel neustálým vývojem, který měl ve všech kategoriích i celkově stále sestupnou tendenci. Nejlepší přehled o tom podávají připojené tabulky:

Převážná většina vězňů byla do tábora transportována během srpna 1942, kdy nově přišlo 1214 osob. V dalších měsících byly už přírůstky nepoměrně nižší; tak nových vězňů přibýlo v září 17, v říjnu 43 a v listopadu 8. Za prosinec 1942 a leden 1943 zatím údaje nejsou k dispozici.³⁴ V těchto přírůstcích jsou přitom zahrnuti vězňové, kteří se vraceli do tábora po zmaření svých útěků, popřípadě po propuštění z veřejných nemocnic nebo z vězení při okresním soudu v Kunštátě.

Vězni se stávaly také děti, kterých se narodilo v táboře celkem 35: 1 v srpnu 1942, 2 v září 1942, 4 v říjnu 1942, 6 v listopadu 1942, 4 v prosinci 1942, 5 v lednu 1943, 3 v únoru 1943, 6 v březnu 1943, 2 v dubnu 1943 a 2 v květnu 1943.³⁵

S jistotou lze tedy konstatovat, že cikánským táborem v Hodoníně u Kunštátu

	Děti			Mladiství		Ženy	Muži	Celkem
	do 2 let	od 2—6 let	od 6—14 let	hoši	dívky			
31. VIII. 1942	35	167	254	44	52	201	300	1053
30. IX. 1942								998
31. X. 1942								997
30. XI. 1942								901
31. XII. 1942								?
31. I. 1943	64	115	209	34	50	134	262	868
28. II. 1943	65	147	213	34	51	139	268	897
31. III. 1943	43	125	202	35	47	114	250	816
30. IV. 1943	41	122	200	33	47	108	248	799

prošlo téměř 1300 vězňů, kteří však nezůstali internováni všichni stejně dlouhou dobu.

Jistá část vězňů byla po kratší či delší době propuštěna na základě výnosů kriminálního oddělení policejního ředitelství v Brně. Tímto způsobem opustilo tábor v srpnu 1942 162 vězňů, v září 1942 69 vězňů, v říjnu 1942 11 vězňů a v listopadu 1942 77 vězňů. Údaje o propuštěných v prosinci 1942 a v lednu 1943 jsou zatím neznámé.³⁶

Podobně malá část vězňů opustila tábor ilegální cestou. Podmínky k útěkům přitom byly příznivější na vnějších pracovištích, kde při značně ztíženém dozoru poskytoval terén větší naději na úspěch než ve střeženém táboře. Přimo z tábora se uskutečňovaly útky zpravidla v noci, kdy vězňové využívali tmy a prchali přes prkenný plot přímo do lesa, kterým byl celý tábor obklopen. Zvláště neobvyklý byl útek Jindřicha, Jana a Gabriela Danielových, kteří uprchli 23. dubna 1943 z táborové nemocnice pouze v košilích, neoblečení a bosí.³⁷

Přesný počet úteků se zatím nepodařilo zjistit, poněvadž jedinými informacemi o nich zůstávají výzvy k pátrání po uprchlících, rozesílané četnickým stanicím v okolí tábora. Podle tohoto neúplného materiálu víme, že se úteků uskutečnilo 11 v srpnu 1942, 7 v září 1942, 6 v říjnu 1942, 2 v listopadu 1942, 5 v prosinci 1942, 2 v lednu 1943, 4 v únoru 1943, 3 v březnu 1943, 5 v dubnu 1943, 6 v červnu 1943, 5 v červenci 1943 a 1 v srpnu 1943. Přitom více jak z poloviny skončily tyto útky dopadením uprchlíků.

Zdravotní poměry v táboře neblaze ovlivňovaly špatný zdravotní a tělesný stav vězňů, jejich nedostatečné stravování a zejména pak koncentrace v nevyhovujících ubytovacích podmínkách.

Tělesný a zdravotní stav vězňů byl podle výpovědi táborového lékaře MUDr. Josefa Habance velmi špatný: „Cikáni byli nejen neuvěřitelně špinaví, zavšivení, otrhaní, vyhladovělí, ale byli také stížení četnými nakažlivými chorobami, které často přímo epidemicky se mezi nimi vyskytovaly.“³⁸

Vězňové nejčastěji trpěli trachomem, tuberkulózou plic a kostí, pohlavními chorobami, mezi dětmi se šířila onemocnění spálou, spalničkami, planými neštovicemi, černým kašlem a jednotlivě i záškrttem.

Nadřízené úřady pohlížely na vznikající neutěšené poměry s vážnými obavami, motivovanými zpočátku hlavně starostmi o práce schopnost vězňů. Ze všech dospělých vězňů, dopravených v srpnu r. 1942 do tábora, mohlo pracovat jenom 168 mužů a 173 žen, kdežto 94 vězňů bylo trvale k práci nezpůsobilých a 94 žen bylo pokročile těhotných nebo kojících matek.³⁹

Špatnou zdravotní situaci vězňů zhoršoval permanentní nedostatek potravin a velmi špatné stravování v táboře, které vyvolávalo podle slov bývalého táborového lékaře někdy až neuvěřitelné scény: „V táboře zuřil hlad, obzvláště děti velmi trpěly hladem, poněvadž dospělí, sami hladoví, i o to skrovné sousto děti okrádali.“⁴⁰ Proto

navrhoval šéfovi zdravotní služby na Moravě, aby alespoň dětem, těhotným ženám a kojícím matkám byl povolen příděl mléka. Podle kriminálního podacího protokolu policejního ředitelství v Brně uvolnil Českomoravský svaz pro mléko a tuky žádaný příděl mléka teprve až 9. března 1943.⁴¹

Přeplněné dřevěné baráky vytvořily záhy podmínky k hromadnému rozšíření nakažlivých nemocí nejprve mezi dětmi a později i mezi dospělými.

Nejvíce nebezpečnou se stala epidemie břišního tyfu, která propukla koncem r. 1942 a počátkem r. 1943 se velmi rychle šířila zvláště mezi dětmi a ženami. Podle hlášení ze 14. ledna 1943 bylo v táboře 39 případů této choroby, 2 případy úmrtí a 11 případů podezřelých z břišního tyfu.⁴²

Barák, který dosud sloužil k ubytování dětí, byl 7. ledna 1943 vyklizen a všichni nemocní a podezřelí v něm byli izolováni. Barák byl spolu s kbelíkovým záchodem oddělen od tábora tak, aby se vyloučil každý jeho styk s ostatními vězni: ženy, které tu byly určeny za ošetřovatelky, podléhaly nejprísnější karanténě a strava se sem podávala jenom přes plot, podobně jako se vracelo prázdné nádobí.⁴³

Kromě dosavadního táborového lékaře byl k ošetřování nemocných ustanoven židovský lékař MUDr. Alfréd Mílek a od 19. ledna 1943 bylo zastaveno dodávání vězňů do veřejné nemocniční péče.⁴⁴

Přes tato opatření se však epidemie šířila dál, a proto byl tábor s platností od 17. února 1943 hermeticky uzavřen. Vězňové ani dozorčí personál nesměli tábor opustit a podobně byl bez výjimky zakázán i přístup do tábora všem cizím osobám. Oplocení tábora a strážní zařízení bylo zdokonaleno tak, aby vyloučilo útky vězňů z tábora; při pokusu o útek měli strážní ihned použít střelných zbraní.⁴⁵ Karanténa trvala v podstatě až do likvidace tábora.

Strašlivým výrazem zdravotních poměrů v táboře se stalo vysoké procento úmrtností vězňů. V době od 26. srpna 1942 do 23. srpna 1943 tu zemřelo celkem 194 vězňů. Podle měsíců připadala tato úmrtí 3 na září 1942, 27 na říjen 1942, 23 na listopad 1942, 14 na prosinec 1942, 30 na leden 1943, 22 na únor 1943, 34 na březen 1943, 17 na duben 1943, 14 na květen 1943, 6 na červen 1943, 3 na červenec 1943 a 3 na srpen 1943.⁴⁶

Křivka úmrtnosti stoupala v zimních měsících tak rapidně, že k pohřbívání mrtvých byl vybudován v lednu 1943 v blízkosti tábora nouzový hřbitov, na kterém se prováděly pohřby do hromadných hrobů.⁴⁷

Nejvíce zemřelých připadalo na děti ve věku do 3 let (68) a děti ve věku od 3—6 let (25), z ostatních věkových kategorií ukončila smrt životy děti od 6—14 let (23), mládeže od 14—18 let (10) i dospělých (68).

Jako příčina smrti byla v úmrtních listech nejčastěji zaznamenána tuberkulóza plic a kostí (26,2 %), zánět plic (19 %), břišní tyfus (14,9 %), sešlost věkem (12,8 %), katarální zánět střevní sliznice (7,2 %) a spalničky (5,6 %).

Po decimacích, vyvolaných vysokou nemocností a značnou úmrtností, byli vězňové transportováni do koncentračního tábora v Osvětimi.

Velitel cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu navrhoval do osvětimských transportů zpravidla vězně, kteří se pokusili uprchnout a byli na útěku dopadeni. Transporty vypravovalo kriminální oddělení policejního ředitelství v Brně a zařazovalo do nich kromě Cikánů i další osoby, na něž byla uvalena preventivní policejní vazba.

Vedle těchto celkem ojedinělých návrhů sestavilo kriminální oddělení policejního ředitelství v Brně z hodonínských vězňů i dva hromadné transporty do koncentračního tábora v Osvětimi.

Menší z těchto transportů byl vypraven 7. prosince 1942. Skládal se ze 46 mužů a 29 žen, z nichž byli nejstarší čtyřiasedmdesátiletý Josef Daniel a osmasedmdesátiletý

leté Anna Paffnerová a Josefa Pupucová, nejmladšími pak osmnáctiletí Jan Matys a Vlasta Matesová.⁴⁸

Druhý hromadný transport byl odeslán 21. srpna 1943 a netvořili jej pouze dospělí vězňové, ale prakticky všichni vězňové cikánského tábora. Podle slov táborového lékaře „asi 80 Cikánů mělo zůstat v táboře. Z těchto však asi polovina nechtěla opustit své příbuzné a dobrovolně se přihlásila do transportu“.⁴⁹

Hodonínští vězňové byli umístěni v tzv. rodinném cikánském táboře v Osvětimi, kde mužům a chlapcům vytetovali na levém předloktí čísla Z-8369 až Z-8701, ženám a dívkám čísla Z-8997 až Z-9431.⁵⁰

Podle věku bylo v tomto likvidačním transportu 10 dětí mladších 1 roku, 32 dětí ve stáří od 2—3 let, 53 dětí ve stáří od 3—6 let a 208 dětí ve stáří od 6—14 let, dále 38 chlapců a 40 děvčat ve věku od 14—18 let, 112 mužů a 185 žen ve věku od 18—60 let, 12 mužů a 14 žen starších 60 let a 62 vězňů ženského pohlaví, u kterých se nepodařilo podle zachované dokumentace určit věkovou kategorii. V transportu, který přibyl do Osvětimi z Hodonína u Kunštátu, bylo tedy celkem 711 vězňů, z nichž nejmladší Jan Didi se narodil 28. března 1943 a Libuše Malíková dokonce 18. dubna 1943.

O dalších osudech hodonínských vězňů v Osvětimi máme jen nepatrné zprávy. Několik málo mužů bylo převezeno do koncentračních táborů v Buchenwaldu (15), Flossenbrücku (2) a v Natzweileru (2), podobně jako několik žen do koncentračního tábora v Ravensbrücku (28). Ostatní bývalí vězňové z Hodonína u Kunštátu v Osvětimi zůstali, a postupně tu umírali na nakažlivé choroby nebo našli svou smrt v plynových komorách.

Odsunem vězňů do Osvětimi končí i truchlivá historie cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu. V dřevěných barácích zůstalo posledních 39 vězňů, kteří byli po nezbytných odklízovacích pracích předáni kriminálnímu oddělení policejního ředitelství v Brně a tábor tak mohl být 1. prosince 1943 úplně likvidován.⁵¹

* * *

Otázka pronásledování moravských Cikánů v období nacistické okupace nebyla dosud uspokojivě řešena. Čas od času se objevují na toto téma jen dílčí publicistické příspěvky.⁵² O nic lepší není ani stav v dosavadních znalostech o táborové internaci, již se zabývaly pouze okrajově tři publikace, které jsou faktograficky neúplné a nepřesné.⁵³ Pokusili jsme se proto nastínit obraz o vzniku, provozu a likvidaci hodonínského kárného pracovního a později cikánského tábora, který byl v letech 1940 až 1943 místem nuceného soustředění moravských Cikánů.

V kárném pracovním táboře II mělo toto soustředění přechodnou podobu a bylo motivováno kriminalitou, ačkoli i tu bychom našli případy, kdy politická správa dodávala do tábora Cikány, kteří nebyli vůbec trestáni nebo byli nezletilí.

V cikánském táboře II byly naproti tomu násilně soustřeďovány na časově neomezenou dobu celé cikánské rodiny, takže v evidenci nalezneme všechny věkové kategorie vězňů, od nemluvňat až po starce. O kriminalitě některých věkových skupin vězňů tu nemohlo být ani řeči, a proto byla rasová perzekuce maskována snahou po převýchově Cikánů.

Soustředění části moravských Cikánů v kárném pracovním táboře II a v cikánském táboře II bylo tedy policejním opatřením, jehož smyslem bylo izolovat cikánské muže a později i celé cikánské rodiny od ostatní společnosti a zbavit je jejich osobních svobod.

Bilance nucené táborové koncentrace Cikánů v Hodoníně u Kunštátu je truchlivá. Z vězňů, kteří kdy prošli cikánským táborem II, zkosila smrt celou šestinu, zatím co dvě třetiny byly transportovány do vyhlazovacího koncentračního tábora v Osvětimi. Připomenout míru těchto obětí bylo smyslem naší studie.

POZNÁMKY

- 23 „Bekämpfung des Zigeunerunwesens“, Praha 1942.
- 24 Pokyn k potírání cikánského zlořádu, Policejní věstník pro Protektorát Čechy a Moravu, 23. VII. 1942, zvl. příloha.
- 25 SAB, B 55, kart. 18, Obyč. sp. 1942, čj. 2241/452 a kart. 109, Obyč. sp. 1942, čj. 1000/42.
- 26 Zuwachs Namensverzeichnis im Monate August 1942 — SAB, B 40, kart. 2394, sl. V, čj. 20557/42.
- 27 Zemský prezident v Brně zemskému úřadu v Brně, 25. VIII. 1942 a zemský úřad v Brně vedoucímu hlavního oddělení I, 22. IX. 1942 — SAB, B 252, kart. 18, sign. 60, Situační zprávy.
- 28 Zemský prezident v Brně zemskému úřadu v Brně, 4. I. 1943 — tamtéž.
- 29 „Tätigkeits- und Erfolgs- (Ergebnis-) Bericht des Generalkommandanten der nicht-uniformierten Protektoratspolizei für die Zeit vom 1. VII. 1942 bis 31. III. 1943“, Praha 1943.
- 30 „Zigeunerbekämpfung — Lagerordnung für die Zigeunerlager Lety bei Pisek (Böhmen) und Hodonin bei Kunstadt (Mähren)“, Praha 1942.
- 31 SAB, B 55, ič. 1331, Staniční služební kniha četnické stanice Hodonín u Kunštátu.
- 32 Okresní soud v Kunštátu J. Bártovi, 18. IX. 1942 — tamtéž, kart. 110, Obyč. sp. 1942, čj. 1266/42.
- 33 Okresní soud v Kunštátu cikánskému táboru, 9. IX. 1942 — tamtéž, čj. 1195/42.
- 34 SÚA, MV-Nr., ič. 3096, D-1628, kart. 5013, sl. Anhaltelager II — Insassen.
- 35 Kniha narozených a pokřtěných farního úřadu církve římsko-katolické v Černovicích, obec Hodonín, sv. IV, pag. 345—364 — MNV Lysice, matriční oddělení.
- 36 Srv. pozn. 34.
- 37 Četnická stanice v Hodoníně okresnímu soudu v Kunštátu, 5. V. 1943 — SAB, B 55, kart. 111, Obyč. sp. 1943, čj. 588/43.
- 38 Protokol sepsaný dne 29. července 1946 s p. státním obvodním lékařem MUDr. Josefem Habancem z Olešnice, okr. Boskovice. SNB — velitelství stanice Olešnice, okr. Boskovice — písemnosti MUDr. J. Habance.
- 39 Zemský úřad v Brně vedoucímu hlavního oddělení I, 22. IX. 1942 — SAB, B 252, kart. 18, sign. 60, sl. Situační zprávy.
- 40 Srv. pozn. 38.
- 41 SAB, B 26, ič. 1319, Kriminální podací protokol 1943, čj. 5768/43.
- 42 Četnická stanice Hodonín zemskému četnickému velitelství v Brně, 14. I. 1943 — SAB, B 55, kart. 111, Obyč. sp. 1943, čj. 77/43.
- 43 Zemský prezident v Brně cikánskému táboru, 8. II. 1943 — Písemnosti MUDr. J. Habance.
- 44 Zemský prezident v Brně cikánskému táboru 19. I. 1943 — tamtéž. S novým lékařem nakládalo velitelství tábora po jeho nástupu jako s vězněm: dostal evidenční číslo a vyřazenou vojenskou uniformu a bydlel v nevytápěné komůrce vedle izolačního pokoje nemocných.
- 45 Generální velitel neuniformované protektorátní policie cikánskému táboru, 17. II. 1943 — SAB, B 55, kart. 21, Obyč. sp. 1943, čj. 711/43.
- 46 Kniha zemřelých farního úřadu církve římsko-katolické v Černovicích, obec Hodonín, sv. III, pag. 224—283 — MNV Lysice, matriční oddělení.
- 47 MUDr. Alfréd Mílek na tyto události vzpomínal 24. III. 1973 slovy: „Na nouzovém hřbitově, který místní farář nechtěl nebo nesměl vysvětit, byl vztýčen velký dřevěný kříž a pohřeb vykonal se za doprovodu nejuzšího kroužku rodiny. Pohřbívali jsme mrtvoly v zatemňovacím papíru zabalené a tak se často stalo, že papír se promáčel a mrtvola vypadla na cestě, takže jsme ji museli znovu zabalit, jak se dalo.“
- 48 SAB, B 26, nezařazený materiál kriminálního oddělení Transporty zločinců, Cikánů a „sociálních žvlů“ do Osvětimi 1942—1944.
- 49 Srv. pozn. 38.
- 50 Hauptbuch-Schreibstube Zigeunerlager, jejíž fotokopie jsou uloženy na ÚV Svazu Rómů ČSR v Brně.
- 51 Generální velitel neuniformované protektorátní policie cikánskému táboru, 13. IX. 1943 — SAB, B 40, kart. 2398, čj. 71258/43.
- 52 Např. M. Veselý: Džan roma néve dromeha, Směr 16. VIII. 1963 a J. Jelínek: Byla to zlá noc, Hlas revoluce 10/1972.
- 53 Z. Jamnická-Šmergllová: Dějiny našich Cikánů, Praha 1955. J. Nováček: Cikáni včera, dnes a zítra, Praha 1968. R. Bubeničková a kol.: Tábory utrpení a smrti, Praha 1969.

Zigeuner-KZ in Hodonín bei Kunštát in den Jahren 1940–1943

Für viele Zigeuner Mährens wurde in der Zeit des sog. Protektorats das Zwangslager in Hodonín bei Kunštát zu einem traurigen Erlebnis.

Vom August 1940 bis Juli 1942 wurden die Zigeuner in das provisorische Strafarbeitslager II gebracht. Von der Internierung sollten nur kriminelle Elemente betroffen werden, doch wurden von den politischen Behörden auch minderjährige und unbescholtene Zigeuner eingewiesen.

Anstelle des aufgelösten Strafarbeitslagers II entstand dann das Zigeunerlager II, in dem in der Zeit von August 1942 bis August 1943 auf unbestimmte Zeit ganze Familien interniert waren. Die rassistische Persekution wurde als Erziehung getarnt.

Die Konzentration eines Teiles der mährischen Zigeuner in beiden Lagern war eine polizeiliche Massnahme, die die männlichen Zigeuner und später ganze Zigeunerfamilien von der übrigen Bevölkerung isolieren und sie ihrer persönlichen Freiheit berauben sollte.

Übersetzt von Valter Chyba

Abbildungen:

Abb. 1. Lageplan des Zigeunerlagers in Hodonín bei Kunštát

Erläuterungen: 1—3, 17—19 Wohnbaracken der Häftlinge, 4 Küche und Vorratskammer für die Häftlinge, 5 Spital, 6 Schreibstube und Kerker, 7 Wirtschaftsbaracken, 8 Wohnbaracke, 9 Wachhundehütte, 10 Totenkammer, 11, 13 Unterkunft der Wachmannschaften, 12 Küche, Vorratskammer und Unterkunft des Lagerpersonals, 14—16 Häuser des Lagerpersonals, 20 Wäscherei und Wachstube der Häftlinge, 21—22 Latrinen, 23 Isolationsbaracke, 24 Schweine- und Geflügelstall, 25 Putzerei, 26 Appelplatz. („Tätigkeits- und Erfolgs- (Ergebnis-) Bericht des Generalkommandanten der Nicht-uniformierten Protektoratspolizei für die Zeit vom 1. VII. 1942 bis 31. III. 1943“, Praha 1943.)

Abb. 2. Gesamtanblick des Zigeunerlagers in Hodonín bei Kunštát. (Foto MUDr. J. Habanec.)

Abb. 3—4. Das Zigeunerlager in Hodonín bei Kunštát und seine Insassen. (Foto MUDr. J. Habanec.)